

גיליון נושא: 'ריבית בביטוח לאומי'

בס"ד, יום ג' פרשת מקץ, כ"ז כסלו תשע"ז. דיונים אקטואליים בעניינים המצויים. לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.
לרפואת הניא רייזל בת פייגא בתושח"י, ולרפואת חיה רחל בת מרים בתושח"י.

פנינים

לוח זמנים

בוחרים: הצטרפות לכל סוגי המסלולים של כל החברות, היא אך ורק במוקד הטלפוני של ה'ביטוח לאומי' שמספרו 2637*. ניתן לברר במוקד את כל הפרטים הרלוונטיים.

מתחילים: ההפקדה הראשונה לפי התכנית החדשה, תתבצע בתאריך; כ"ב טבת תשע"ז 20/1/17 למניינם. הורה שיבחר במסלול כשר, תופקד הקצבה מתאריך זה ואילך במסלול הנבחר.

זמן בחירה: הורה שלא יבחר מסלול כלל, לא תופקד הקצבה בינתיים, עד לתאריך - יום חמישי ז' סיון, אסרו חג השבועות תשע"ז, 1/6/17 (1 ביוני). מתאריך זה ואילך, ה'ביטוח לאומי' יבחר בעצמו מסלול בקופת גמל או בבנק, לפי בחירה אקראית.

ברירת מחדל: לילדים עד גיל 15, ברירת המחדל היא קופת גמל (המשקיעה את הכסף בבורסה על שם הילד) במסלול סיכון מועט. אצל ילדים מעל גיל 15 ברירת המחדל היא חיסכון בבנק (המעניק ריבית מוסכמת מראש, בלי קשר לתשואה של ההשקעה).

זהירות: ילד מעל גיל 15 שלא יבחר כלום וחסכונו יופקד לבנק לפי ברירת המחדל, אינו עובר על איסור לכל הדעות, כי הרי כל הבנקים מחזיקים בהיתר עיסקא כדין. אבל ילד מתחת לגיל 15 יתכן שיכנס לקופת גמל במסלול שאינו כשר.

למפרע: גם ילד שלאחרונה מלאו לו 18 שנה כלול בתכנית, ע"י שמקבל למפרע את הקצבאות החודשיות, מחודש מאי 2015 עד דצמבר 2016 (סה"כ 20 חודשים), ויפתח לכך תכנית חסכון עבורו, בה יופקדו באופן רטרואקטיבי 50 ₪ עבור כל חודש + מענק של 500 ₪. ❖

תכנית 'חיסכון לכל ילד'

רקע: כידוע, 'המוסד לביטוח לאומי' מעניק קצבת ילדים לאזרחים בישראל, בתמיכה חודשית קבועה בסכום מסוים לכל ילד.

חדש! בחודש טבת תשע"ז - ינואר 2017, פותח הביטוח הלאומי תכנית חדשה, בשם 'חיסכון לכל ילד' עד הגיעו לגיל 18. לפי התוכנית יופקדו 50 ₪ בכל חודש לכל ילד, בנוסף לקצבת הילדים שההורה ימשיך לקבל עבורו.

כשימלאו לילד 18 שנים, יוסיף ה'ביטוח לאומי' לחיסכון מענק בסך 500 ₪. כספי החיסכון שהצטברו יעמדו לרשות הילד, והוא יוכל למשוך אותם באישור אחד ההורים.

אם כספי החיסכון לא יימשכו עד שימלאו לילד 21 שנה יוסיף הביטוח הלאומי מענק נוסף בסך 500 ₪ לחיסכון, והילד יוכל למשוך את כספי החיסכון לפי החלטתו ללא אישור ההורים. דמי הניהול על החיסכון ישולמו על ידי הביטוח הלאומי עד שהילד יגיע לגיל 21. לאחר גיל 21 ייגבו דמי הניהול מחשבון החיסכון.

1. בחירת חברת ניהול

ההורים יכולים לבחור היכן ינוהלו כספי החיסכון של כל אחד מהילדים בקופת גמל או בבנק (אפשר לעשות לכל ילד תוכנית חסכון אחרת).

שינויים: אם בוחרים להשקיע את החיסכון בקופת גמל, ניתן להעביר אותו לקופת גמל אחרת, וכן לשנות

את סוג ההשקעה בכל שלב במהלך תקופת החיסכון. אבל אם בוחרים בבנק, אין אפשרות להעביר את החיסכון לבנק אחר או לקופת גמל.

עצור! הורה יקר שים לב, החלטתך תעמוד בתוקף לטווח ארוך, אם בחרת בבנק הבחירה בלתי הפיכה, לכן עליך לבדוק היטב לפני ההכרעה. ולברר; איזה מגמה יותר כדאית, איזה קופת גמל תעניק יותר אחוזי רווח, למי יש יציבות פיננסית גבוהה יותר. [אתה לא חייב לבחור הרגע, מפני שיש עוד כמעט חצי שנה להחליט].

והנה ידוע דברי הריב"ש, הובא דבריו בב"י (סימן תר"צ), וז"ל אפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר בטוח ומשומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק. על אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצוות, שהם כבשוננו של עולם וכו', עכ"ל. ולכן עלינו לברר מה הנכון ביותר לעשות.

היבט הלכתי

2. של מי הכסף???

חקירה: מתחילה נדון בשאלה היסודית בבירור נושא מורכב זה, בבעלות מי הכסף עד גיל 18? מצד החוק הפיקדון שייך לילד, ברישום בחשבון בנק או קופת גמל על שם הילד. אבל הנדון מצד ההלכה;

צד א' - הכסף בבעלות הילד מהדין המבואר בגמ' (כתובות יא. קידושין כג. ב"מ יב. חולין פג.) זכין לאדם שלא בפניו, והקנין הוא בעצם פעולת ההפקדה לחשבון בנק על שמו, וחשבון בנק דינו כמעשה קנין בכסף דוגמת המבואר בגמ' (ב"מ עד.) האי סיטומתא קניא. וכיון שכך המנהג לקנות, אין צריך משיכה הגבהה ומסירה. ובכך יש לילד בעלות ממונית לכל דבר, שהרי כל הכספים כיום עובדים בצורה וירטואלית, והקידמה הטכנולוגית גרמה שרוב עולם הביזנס פועל ללא תשלום של כסף בפועל, ואף בלי צק'ים, כי אם בהעברות ממוחשבות. וגם כאשר ההורה יגלה דעתו בפני שני עדים שאינו מעוניין לזכות בכסף, עדיין הילד זכה בזה, שאין ההורה בעלים על הזכות של הילד.

מצד סברא זו, ילד מגיל 18 עד גיל 21 שלא משך את החיסכון, אין ספק שגם מבחינה הלכתית הכסף של הילד, שהרי יכול לעשות בו כל חפצו. וכן כלפי האפשרות להפריש 50 שקל נוספים מכספי ה'ביטוח לאומי' לטובת הילד, בזה לא שייך לומר שאינו בעלים שהרי הוא יכול לממש כעת את הבעלות של אותם 50 שקלים.

צד ב' - הכסף בבעלות ה'ביטוח לאומי', שאינו מאפשר לילד למשוך את הכסף עד גיל 18, ואין לילד שום זכות כי אם הבטחה בעלמא, שכאשר יגיע לגיל 18 יקבל מה שיש בקופה, וכסף שנוצר על ידי איסור ריבית אינו אסור בהנאה, ואינו כמעשה שבת שעצם החפצא נאסר בהנאה. ובאמת ה'ביטוח לאומי' הוא זה שעושה את הביזנס' בכסף של עצמו, בהבטחה גרידא שאם הוא ירוויח, יקבל הילד את הרווחים כאשר יגיע לגיל 18. הנימוק לשיטה זו שלא שייך לכפות בעלות על כסף כל עוד שהילד לא אמר שהוא מעוניין בכסף. גם בחירת מסלול השקעה על ידי ההורים אינה ראייה לכך שהילד מעוניין בכסף, והאבא ודאי שאינו בעלים. וסביר להניח שבמקרה שהילד לא ימשוך את הכסף מכל סיבה שהיא, דמי החיסכון יחזרו ל'ביטוח לאומי', נמצא שהם לא התנתקו מהכסף.

נפק"מ: ויש בזה נפק"מ כלפי כל איסורי התורה; אם זה כסף של הילד הוא אחראי לכל מה שנעשה בכסף, כגון איסורי ריבית, שביתה בשבת, חמץ בפסח, סחורה בנבלות וטריפות, שותפות בעסקים אסורים. ועוד הרבה חששות. [נפק"מ גם לגבי שמיטה - אם זה לא שלו אין השביעית משמטת, ואם זה שלו שביעית משמטת את ההלוואה של הילד לבנק או לחברה הלווה בשוק ההון. ואמנם יתכן דהוי כמלוה לעשר שנים שאין שביעית משמטת].

3. דעת גדולי הדור

אוסרים: דעת גדולי ישראל שליט"א, בראשות הג"ר דוב לנדא שליט"א (במכתב מתאריך חשון תשע"ז), שחובה על כל אחד להפקיד במסלול כשר, או בבנק שיש לו היתר עיסקא כדון, כי הכסף מוגדר בבעלותו הגמורה של הילד, וקופת הגמל הם שלוחים מטעמו להשקיע במקומות הנכונים.

מנהג ישראל תורה

ועדי כשרות

בשוק ההון, מצויים כיום 4 וועדי כשרות להכוונת חברות וקרנות פיננסיות, והכשרת מסלולי השקעות על פי ההלכה, ובסמכותם לסלק כל חששות איסורי תורה, כגון; איסורי ריבית, חילולי שבת, חמץ בפסח, ועוד.

ההשקעות באותם מסלולים כשרים, מבוצעות על פי הוראותיהם, ותחת פיקוחם ההלכתי, של ועדי הכשרות הבאים:

1. ועד הפיקוח ההלכתי להשקעות ופיננסים - שעל ידי 'בד"ץ העדה החרדית' ירושלים. כאשר הג"ר יעקב בלוי זצ"ל, התווה את דפוסי ההנהגה. מרבני הוועד - הג"ר שלמה זאב קרליבך שליט"א, והג"ר נתנאל לינדר שליט"א. קו המידע 02/6700202.

2. ועד ההלכה לקרנות והשקעות - 'גלאט הון', מטעם בתי הדין של הג"ר שמואל הלוי וואזנר זצ"ל, ויבדלח"ט הג"ר ניסים קרליבך שליט"א. בהכוונת הג"ר דוב לנדא שליט"א. חברי ועד ההלכה - הג"ר יעקב לנדא שליט"א 08/9742386. הגר"ש לוי שליט"א 03/5742214. הגר"א קלרמן שליט"א 054/8465948.

3. כלכלה למהדרין - מכון כלכלה עפ"י ההלכה בראשות הג"ר אריה דביר שליט"א. מספר פקס 02/5322017.

4. בד"ץ בית יוסף - מיסודו של הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל. וכיום בראשות בנו, הג"ר משה יוסף שליט"א. מחברי הוועד, הג"ר שמעון בעדני שליט"א. קו המידע 02/6550550.

ראוי לציין, כי קופת גמל כשרה מפוקחת על ידי גוף הכשרות, ממש כמו בדברי מאכל. קופת הגמל רשאית לרכוש ניירות ערך באישור הרב המפקח בלבד, בכך רוכש הקרן יכול להיות רגוע מבחינה הלכתית.

מיותר לציין, כי הפעילות של כל החברות הללו, מתנהלות בכפוף ל"היתר עיסקא" עליו חתומה החברה. ❖

וכן מורה הג"ר נתן קופשיץ שליט"א (ב.ז.פ.) שוודאי נחשב הכסף בבעלות היתומים מדין זכין, ואסור להלוות את כספי החיסכון בריבית, כדין אפוטרופוס של יתומין, כמבואר בגמ' (ב"מ דף ע.) יתומים דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שבקייהו. למרות שהם קטנים. וממה נפשך; אם לא בחר - ה'ביטוח לאומי' נחשב אפוטרופוס של הילד, להחליט שיהיה בקופת גמל שתעשה עסקים עבורו. ואם בחר - האבא אפוטרופוס שהחליט היכן ישקיעו עבורו.

ויש להוסיף שאף שיש בזה צד חובה בעסק האסור, אולם כבר כתב הר"ן כלפי הקנאת קרקע ללוה כדי לכתוב פרוזבול על הלואתו שלא תישמט בשביעית, למרות שיצא חוב ללוה שלא תשמט ההלואה מכל מקום נחשב זכות, שמסתכלים על עיקר הדבר ולא על התוצאה.

ושמעתי מהג"ר נתנאל לינדר שליט"א שלמעשה צריך להפקיד במסלול כשר, למרות שמצד עיקר הדין יש להסתפק האם זה בבעלות הילד מדין סיטומתא ומדין זכין, מ"מ עדיין יש בזה פירצה, שיבואו להשקיע במסלולים אסורים גם כספים שהם ודאי שלו, וכגון ב-50 ₪ הנוספים.

מתירים: מאידך דעת הג"ר משה אורי אייזנשטיין שליט"א שמצד עיקר הדין, אין צריך כלל מסלול כשר כי הכסף אינו בבעלות הילד שאינו יכול להשתמש בזה. למרות שה'ביטוח לאומי' מצהיר שמפריש את הכסף כל חודש, באמת אין הדבר נכון, שהרי השליטה המלאה נמצאת בידם, ואין אפשרות לממש את הכסף כי אם באישורם, ויש לפרש את ההסכם שלהם עם חברות ההשקעות והבנקים, שרק בהגיע הילד לגיל 18 אז מקבל הילד את הכסף.

ויתכן שהדין כן גם כלפי קרנות פנסיה, בחלק שאין אפשרות לממש כי אם בהגיע לגבורות, שאינו מוגדר כבעלים על כך. (אמנם בחלק שניתן למימוש מיד לא שייך לומר כן). וב'ביטוח לאומי' זה עוד יותר מקרן פנסיה, כי לא קיבל זיכוי כלל, ורק ש'ביטוח לאומי' מספרים לו שהושקע כסף עבורו (א.ק.).

קני על מנת להקנות: וכן דעת הגר"מ שפרן שליט"א (א.מ.ו.), והסכים לדבריו הגרמי"ל לנדא שליט"א, שמעיקר הדין אין צורך במסלול כשר (ואף לא חתם על ה'קול קורא' בעניין) מכיוון שאין שום אפשרות שימוש בכסף עד לזמן מסוים שנקבע, יש לדון שהילד אינו זוכה כלל בכסף רק בהגיע הזמן, והילד אינו מלווה כלום לחברה, אלא מצד המדינה יש כאן קני ע"מ להקנות, שהמדינה נותנת את כספי הילדים לחברה ע"מ שהם יתנו להם את זה בהגיע הזמן שנקבע. והרי הילד אינו מעוניין כלל בעסק האסור, ורק שהודיעו לו שפותחים חשבון על שמו ועושים בזה עסקים אסורים, שאין בזה שום סיבה שהאסור יתייחס אליו.

וכן מכריע להתיר הג"ר מיכל פריד שליט"א שלא שייך שיהא בעלות בע"כ, והילד לא אישר מעולם את פתיחת חשבון הבנק על שמו, ועוד שהכסף לא יצא משליטת ה'ביטוח לאומי' ובאמת אין מעניקים את הכסף לילד עד גיל 18. ועוד שבמדינת ישראל אין מושג של 'דין קנין', אלא חוק של 'זכות תביעה בבית משפט', ומצד ההלכה מצב כזה אינו קנין.

פירכא: יש לתמוה על שיטה זו, הרי במקרה של פטירת הילד, הכספים והמענק של ה- 500 ₪ יועברו להורים תוך 3 חודשים מהפטירה. וכן במקרה של הוצאה רפואית חריגה, ניתן למשוך את כל החיסכון באישור רופא מטעם ה'ביטוח לאומי'. וכן אם יגנבו את הכסף הילד יתבע את הקופת גמל, וכל זה מוכיח שהכסף כבר עכשיו בבעלות הילד. ויש ליישב, שבמקרה חריג כזה, הילד זוכה בכסף באותו תאריך המוקדם יותר מהרגיל והצפוי, אך עדיין זה זכיה מחודשת מכאן ולהבא, ולא שמעיקרא הוא בעלים (ד.ק.).

שב ואל תעשה: יש טוענים, שב ואל תעשה עדיף, ועדיף לא לבחור מסלול בכלל, כי בכל מסלול ישנם בעיות כאלו ואחרות, ואם לא יאמר להם כלום הרי הם עושים את שלהם ואינם שלוחיו, שלא שייך שליחות בע"כ כאשר לא שאלו אותו בכלל מה לעשות, אבל מאידך אם כן יאמר להם, הוא מסתבך דשלוcho של אדם כמותו. ויש חולקים שלא שייך בזה שב ואל תעשה עדיף, כי בבחירה אקראית יתכן שישקיעו את כספו בדברים אסורים לכל הדעות, ועדיף לבחור מסלול כשר שמצד הדין ודאי מותר, ויש רק חומרות ו'נערוון' לאסרם.

למעשה: והוסיף אחד הרבנים שליט"א, שלמעשה ודאי כשיש דרך כשרה צריך לבחור במסלול כשר ולא לסמוך על היתרים דחוקים, ואף שיש מתירים מכל מקום כאשר יש בקל דרך היתר אין לסמוך על המקילים. ועוד דכאשר הוא מושך את הכסף עם הריבית הוא מגלה דעתו למפרע שניחא ליה בהכל.

4. מעיקר הדין או חומרא?

שאלה: לסיכום, האם מסלול כשר עם היתר עיסקא בתכנית זו של 'חסכון לכל ילד' היא חובה מעיקר הדין, או חומרא, או לרווחא דמילתא?

תשובה: לרוב הדעות זה מעיקר הדין. יש אומרים שזה בגדר חומרא וסייג שלא יכנסו פרצות מכיוון אחר. ויש מתירים לכתחילה להשקיע בכל מסלול שהוא ובלבד שיודיע מראש שאינו מעוניין בעסקים האסורים. ולכל הדעות עדיף לעשות מסלול כשר כדי להוכיח את הכח של הציבור החרדי, ובכדי לסייע למקיימים את מצוות התורה, וזה מבחן לציבור החרדי, עד היכן הוא עומד על העקרונות שלו (א.פ.).

קידוש ד': ומוסיף הג"ר יעקב לנדא שליט"א (יתד נאמן מוסף שבת קודש פרשת ויצא תשע"ז) שמצד קידוש ד' חובה על כל החרדים לדבר השם לבחור במסלול כשר, כי הרי ה'ביטוח לאומי' מאפשר - להבדיל - מסלול שריעה (בקופות "אינטרגמל" ו"הלמן אלדובי") הפועל לפי חוקי האסלאם, ואם כמות הערבים שיבחרו במסלול הפועל לפי חוקי דתיהם יהיה יותר מהחרדים, ייווצר מכך חילול ד' גדול. עכ"ד.

5. בנקים

הביטוח הלאומי מציע שני אופציות מרכזיות. השקעה בבנק או בקופת גמל. עיקר ההבדל הוא שבהשקעה בבנק המפקיד אינו שותף בהשקעה. אבל בקופת גמל ההשקעה הוא בחן על שם

~ 5 ~

3 חברות מתוך 9 הנמצאות במסלול ההלכה, הם גם בפיקוח של 'גלאט הון' עם חומרות נוספות שיפורטו להלן, שהם: "הראל", "מיטב דש", "פסגות" (וסימך מפ"ה). כל 6 החברות האחרות המציעות מסלול כשר, הם באפיק ההשקעה הכולל אג"ח של חברות (ולא רק אג"ח ממשלתית) ותעודות סל.

סיכון גבוה: כל מסלולי ההלכה הם מסלולים בסיכון נמוך בלבד, למעט קופת "אינטרגמל" שיש להם מסלולים כשרים בכל דרגות הסיכון (סיכון מוגבר, סיכון בינוני, סיכון מועט). בפיקוח בד"ץ 'העדה החרדית'.

8. דעת הג"ר מנדל שפרן שליט"א

חשוב לציין שלפי דעת הג"ר מנדל שפרן שליט"א (א.מ.ו.) מותר להשקיע את הכסף בכל קופות גמל ובתי השקעות ואין צורך לבחור מסלול כשר, וזה בתנאי שאין כל עסקיהם בדברים אסורים, ועליו להודיע מראש שאינו רוצה שותפות וקבלת רווחים מעסקים אסורים רק מעסקים מותרים. למרות שבהלוואות בין לווה למלוה תמורת אחוזים נוספים בעסקא פקפקו בזה הפוסקים, בכל זאת בזה ודאי מועיל.

[העירוני: צריך להבין איזה תוקף ומשמעות יש בהודעה, כאשר ההודעה אינה מחייבת אותו כלום, ומה בכך שהודיע? ועוד הרי יש מסלולים המבוססים ברובם על השקעות אסורות, ולפי הודעתו כמעט ולא יהיו לו רווחים, מוכח שאין זה הודעה אמיתית, כי הרי הוא ידרוש את מקסימום הרווחים. ועוד הרי יש מסלול כשר, ומכך שאינו בוחר במסלול כשר יש הוכחה לכאורה שההודעה אינה משקפת את דעתו].

סקירה פיננסית

9. מושגים בסיסיים

כשר: בשנים האחרונות התפתחו אפשרויות ההשקעה לשומרי ההלכה והתורה. אם בעבר נאלצו שומרי ההלכה להפקיד את כספם בפק"מ בנקאי ולזכות בתשואות נמוכות מאד, היום התפתחו כלי מסחר העונים על צורכי שומרי ההלכה ובכך מאפשרים גם לשומרי תורה לפזר את השקעתם ולנסות לזכות בתשואות גבוהות יותר.

בורסה: בבורסה הישראלית שני מכשירי השקעה בולטים: מניות ואגרות חוב (אג"ח). מניות: רכישת מניות מקנה למחזיק המניות חלק יחסי מבעלות החברה. בעל המניות זכאי להשתתף באסיפה הכללית של בעלי המניות וזכאי לקבלת דיבידנד (חלוקת רווחים) בהתאם להחלטות החברה ולכמות המניות בהם הוא מחזיק.

מניות: מבחינה הלכתית נחלקו הפוסקים האם מותר להשקיע במניות. הבעיה נובעת מכך שמחזיק המניות הוא כאמור חלק מבעלי החברה, ולכן מי שמחזיק במניות של חברה שאינה שומרת שבת נכנס לכאורה לבעיה הלכתית של תמיכה בחילול שבת ושאר איסורי תורה. נדון זה נשאר להזדמנות אחרת, אך רק זאת נציין שלמעשה אין גוף כשרות שמתיר רכישת מניות בחברה שאינה מקיימת את דיני התורה.

אגרות חוב: דרך אגרת חוב, חברה לווה כספים מהציבור תמורת החזרת הקרן במועד שנקבע מראש ותמורת תשלום קופונים המהווים ריבית על ההלוואה. ובלי היתר עיסקא יש איסור גמור לרכוש אגרת חוב שכן מדובר בהלוואה בריבית לכל דבר.

בשנים האחרונות, חברות רבות הבינו כי איסור ריבית מקטין את פלח השוק שממנו החברות יכולות לגייס כספים. משום כך הנפיקו החברות אגח"ם כשרים בהיתר עסקה. דרך היתר העסקה

המלווה והלווה הופכים להיות שותפים. בכך המלווה זכאי לחלקו ברווחי החברה ולכן הקופון נחשב לרווח על ההשקעה ולא לריבית. לדעת הפוסקים המתירים רכישה של אג"ח של חברה עם היתר עסקה, גם שומר תורה יכול למנף את כספו לתשואות גבוהות יותר. באג"ח ממשלתי הממשלה מלווה בתמורה לריבית קצובה. ויש לממשלה היתר עסקה כדין, שנקבע בזמנו בהשתדלות ח"כ הרב שלמה לורנץ כאשר כיהן בתפקיד יו"ר ועדת הכספים.

קופת גמל: קופת הגמל היא מכשיר חיסכון לטווח ארוך או בינוני, שבו מפקיד החוסך מידי תקופה סכומי כסף מסוימים כדי שיוכל למשוך אותם בעתיד. קופת גמל מפוקחת על ידי הרשויות, המחייבת אותן להשקיע לפחות 50% מהנכסים באגרות חוב ממשלתיות, ועד 50% באגרות חוב לא ממשלתיות ומניות. הקופה מרוויחה באמצעות גביית דמי ניהול בשיעור מסוים מדי חודש (ללא קשר לתשואה). כדי לעודד את החיסכון בדרך זו, מעניקות רשויות המס זיכוי במס לחוסכים בקופת גמל.

10. חומרא

לדעת הג"ר יעקב לנדא שליט"א (פורסם ב'המודיע' יום ב' כ"ז חשון תשע"ז עמוד ג'), יש מקום להחמיר שלא להשתמש בהיתר עסקה. ויש שהגדירו זאת שהיתר עסקה של זמננו אינו ראוי לבן תורה. וכבר ייסדו הגר"ש וואזנר זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א, שבמקום שניתן להמנע מלסמוך על היתר עסקה של בנקים ראוי לעשות כן. שגם אם מותר לכתחילה לסמוך על היתר עסקה, עדיין ההיתר עסקה של הבנקים גרע טפי, שיתכן שהבנק אינו מתכוון ברצינות לעסקה. [ועוד שהבנק עושה גם עסקים אסורים, והמפקיד מקבל מזה חלק באחוזים יחסיים בתורת פלגא פקדון. אכן כלפי טענה זו קיים סעיף לפתור זאת, שהמפקיד מתנה שהוא מקבל רק מהעסקים המותרים].

אשר על כן, ישנו יתרון בקופות גמל במסלול 'גלאט הון' מאשר הפקדה בבנקים, שבבנק חייבים היתר עסקה, ואילו בקופות גמל מסלול 'גלאט הון' הרי לשיטת החזו"א אין צריך בכלל היתר עסקה כיון שאגרות חוב ממשלתיות לא שייך בהם איסור ריבית. כי במדינה אין בעלים אמיתי, ויש רק אנשים שמנהלים את הכסף ויתכן שזה שייך גם בכל מדינות העולם, שאין כזה סוג הגדרה שציבור מהוה גוף מסוים.

ולצאת מכל ספק גם במסלולי 'גלאט הון' עושים היתר עסקה לחומרא. ולדעתו, גם דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל הוא כדעת החזו"א שמותר להלוות ברבית לממשלה בלי היתר עסקה, על סמך שו"ת הר צבי (יו"ד סי' קכ"ו), וכפי שהעידו כמה תלמידי חכמים מופלגים בשמו, שלמרות שכלפי גזל חלק על החזו"א אולם כלפי רבית סמך על החזו"א.

עוד חומרא יש במסלולי 'גלאט הון' שאין משקיעים בתעודות סל, כי אם באופציות פוט וקול, או חוזים סינטיים, שהם אינם מוגדרים כשותפות פעילה בחברה. עיקר הבעיה בתעודות סל שזה שותפות בחברות וצריך שיהא היתר עסקה לכולם, ואינו דומה להלוואה לבנק המותרת בהיתר עסקה שבעל הפק"מ אינו שותף בהשקעות הבנק, אבל בתעודות סל מתחייבים להשקיע בכל החברות שמרכיבות את המדד, ובכלל זה יש הרבה השקעות אסורות. ורוב החברות בארץ ובעולם אסורות להשקעה (ע.ש.).

11. אין זה חומרא

מאידך, לדעת 'העדה החרדית' אין ממש בחומרא להשקיע רק באג"ח ממשלתי, כי החזו"א לא כתב זאת בספרו, והשמועה בשמו אינה מבוססת די הצורך לחדש כזה דבר רחוק שאג"ח ממשלתי הוא כהפקר לעניין איסור ריבית, וכי הגונב אג"ח ממשלתי אינו חייב בתשלום. ועוד הרי לשיטת החזו"א שהמדינה אין בה תוקף, אין צריך בכלל מסלול כשר כי אין לממשלה סמכות לקבוע חוק המעניק בעלות לילד, ואינו דומה לאפוטרפוס המלוה בריבית ממון של יתומים. ועוד שהגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"ר יעקב ישעיה בלוי זצ"ל הכריעו בבירור שאין הבדל בין אג"ח ממשלתי לאג"ח מסחרי, וגם אג"ח ממשלתי חייב בהיתר עסקה. וממילא אפשר להשקיע באג"ח של חברה, על סמך היתר עסקה כמו בבנק. [ובודקים כל חברה שאינה עוברת על איסורי תורה ואז מלוים לה באג"ח. ומה שהחברה משקיעה בחברה אחרת אינו מתייחס למשקיע הראשון].

הערות מבני החברה

איני מכיר!

שאלה: מה הדין באדם שאינו נהנה כלל מכספי 'המוסד לביטוח לאומי', האם מוטל עליו להתקשר ל'ביטוח לאומי' ולהודיע להם שישקיעו את הכסף שמיועד לו באפיקים כשרים בלבד, למרות שכעבור 18 שנה הוא לא יקח את הכסף. או דלמא מכיון שאין בדעתו לקבל את תמיכת ה'ביטוח לאומי', ממילא לא זכה בכסף מעולם, וכלפיו לא שייך זכין, אדרבה חוב הוא כלפיו?

תשובה: דעת הג"ר מנדל שפרן שליט"א, וכן שמעתי מהג"ר מיכל פריד שליט"א, שכיון שאינו מקבל מהם את הכסף לעולם אינו צריך לעשות כלום בזה, שכן לא שייך זכיה בעל כרחו, וכיון שאינו רוצה את הכסף לא זכה בכסף כלל. וכלפיו לא שייך לומר 'זכין לאדם שלא בפניו', שאינו זכות אלא חוב.

ושמעתי מהג"ר נתנאל לינדר שליט"א שבאמת עיקר ההנחה שיש כאן דין 'זכין' אינו ברור, ויתכן שבאמת לא זכה הילד, ושפיר במקרה כזה שאינו עתיד לקבל את הריבית יכול לסמוך על הצד שאין כאן זכיה בכסף. והוסיף שגם לפי הצד שיש זכין יש להסתפק האם הזכות תלוי אם ירצה בזה כשיגדל, או דלמא כדי שלא יזכה צריך שיהא חוב גמור, וזה לא מסתבר שנחשב חוב גמור לקבל 'ביטוח לאומי', כי יתכן שלמרות שהאבא אינו לוקח 'ביטוח לאומי' אולי כלפי הבר נחשב זכיה, ויתכן שהאב עצמו כעבור 18 שנה יחפץ שהילד יקבלו. וצ"ע.

ושמעתי להוסיף בזה, שיש עניין להודיע ל'ביטוח לאומי' להשקיע במסלול מותר, כי מי יודע מה ילד יום, ואם כעבור 18 שנה יחליט הילד לקחת את הכסף נמצא נהנה מאיסורי ריבית. אבל כשמודיע להם אינו נהנה מהם, והרוויח שגרם שיושקעו עוד כספים במסלולים כשרים על פי הלכה. ❖

כלפי החומרא שלא לסמוך על היתר עיסקא, אין להנהיג לציבור חומרא כזו, שבאמת כמעט שאין אפשרות בזמננו לקנות דירה בלי משכנתא, ובהכרח צריך לסמוך על היתר עיסקא, ועוד שזה מערר את היסוד שנהגו בכלל ישראל מקדמת דנא. ולדעת הרבה רבנים, המחמיר שלא לסמוך על היתר עיסקא אינו בגדר חסיד שוטה, אך אינו חובה. ויש מקילים יותר בהגדרה, שכיום אפשר דרא ואין מקום להחמיר בזה כלל, שההיתר עיסקא הנפוץ כיום הוא לכתחילה ממש.

לעניין החומרא שלא להשקיע בתעודות סל, לאחר בירור מקיף מול הרשות לניירות ערך, האמת יורה דרכו שאין כאן השקעה אמיתית בכל החברות, אלא רק סוג של הימור, אם המדד של כל החברות יעלה יקבל המשקיע יותר כסף, ואם המדד ירד יקבל פחות. ולכן מותר להשקיע בתעודות סל כמו באופציות, ואינו בכלל האיסור של מניות.

12. הפקדה בגמ"ח

עסק רוחני: רבים תמהים, מדוע ה'ביטוח לאומי' אינו מעמיד אפשרות לציבור החרדי, להפקיד את הכסף בגמ"ח מבוסס ומאובטח, שזה ההשקעה הכי רווחית, כמבואר **במשנה** (פאה א' א') אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים! וכבר האריך בעל **החפץ חיים** בספרו **אהבת חסד** (חלק ב' פרק ט"ו) במתיקות דבריו, בכדאיות מצוות הלוואה, שזה הביזנס' הכי טוב בעולם. גם אם יכול להלוות בהיתר עיסקא, ולהרוויח איזה פרוצנטן (אחוזים), עדיף להלוות מעותיו בגמ"ח, שאז מובטח לו שהקב"ה יתנהג עמו, ועם כל העולם, במידת החסד.

ממשיך החפץ חיים וכותב, דבר הנוגע מאוד לזמננו; אבל כהיום נתפשט בעוונותינו הרבים באיזה מקומות, שאפילו מי שיש לו רק איזה רובלי כסף (50 ₪ לחודש), שהרוח הוא רק מעט מן המעט (4% ריבית שנתית), מכל מקום תכף הוא רץ למלווה (קופת גמל - בנק) למסור לו מעט מעותיו על

חיסכון לכל ילד: מה עדיף, פיקדון בבנק או קופת גמל?

הנושא	פיקדון בבנק	קופת גמל
מה תקופת החיסכון לילד שסוד עכשיו?	18-21 שנה	18-21 שנה
במידה שהתחלתי לחסוך, אפשר לעבור לגוף אחר?	לא	כן
מה הריבית הצפויה?	2%-4% במסלול עם ריבית קבועה מראש ל-18 שנה, לא צמוד למדד (לפעמים גם בלי אפשרות להחליף למסלול אחר)	אין ריבית מובטחת מראש. הכסף משקיע בשוק ההון, בשאיפה שלאורך זמן התשואות יהיו גבוהות מ-4% לשנה בממוצע
מה גובה דמי הניהול?	אין	המדינה משלמת את דמי הניהול
האם אפשר למשוך את הכסף לפני גיל 18?	לא	לא
האם יש תחומי יציאה?	בחלק מהמסלולים אפשר לשנות למסלול אחר באותו בנק אחת לחמש שנים	בכל רגע אפשר להעביר את הכסף לקופת גמל אחר, למסלול השקעה אחר באותה קופה (למשל, עם פחות סיכון) או להפקיד בבנק
אם משכתי את הכסף והעברתי לגוף אחר, האם אשולם מס?	אין אפשר להעביר את הכסף לגוף אחר	לא
מאחר וישנן את הכסף בסופו של דבר, האם ישלם מס?	כן, בשיעור 15% על כל הרווח	כן, בשיעור של 25% אבל רק על הרווח בראשית (כלומר, בניסוי העלייה ביקר הפחית), אלא אם הילד יחליט לשמור את הכסף עד הפנסיה

פרוצנט (אחוזים), וכמעט נתבטל שם עיקר מידת החסד. אחי ורעי לא זהו העיר ולא זהו הדרך אשר בחר ד', דמחויב האדם להלוות לחבירו כפי כחו... עכ"ד.

יש לציין, הן אמנם ב-50 שנה אין אפשרות להפקיד בגמ"ח. אבל כלפי מה שההורים יכולים להוסיף לחיסכון של כל ילד עוד 50 שנה בחודש מקצבת הילדים שמשולמת עבורו, כך שסכום החיסכון יוכפל, ויעמוד על 100 שנה בחודש. בזה עדיף לא להזדקק להיתרים, אלא להפקיד בגמ"ח שאוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא (צ.פ.).

מה משתלם יותר?

13. בנק או קופת גמל

מספר מילים על ההיבט הפרקטי. ההבדלים הטכניים מופיעים בטבלה המצו"ב.

חיסכון ל-18 עד 21 שנים הינו חיסכון לטווח ארוך, ובחיסכון כזה יש משמעות אדירה לגובה התשואה. השאלה הראשונה היא האם עדיף להשקיע בבנק או בקופת גמל? ובכן, התשואה הממוצעת לפיה חישוב משרד האוצר את החיסכון הצפוי היא 4.3%. במידה והתשואה בפועל תהיה גבוהה יותר, ותעמוד על 6% (התשואה הממוצעת בקופות הגמל ב-15 השנים האחרונות), יגדל החיסכון באופן משמעותי.

בנקים: בנק הפועלים, שמציע ריבית קבועה בשיעור 4% במסלול ללא תחנות יציאה ל-18 שנה, מתחייב למעשה להעמיד לרשות הילד סכום קבוע וידוע מראש בהגיעו לגיל 18 – ללא קשר לתהפוכות בשוק ההון או לסיכונים כלכליים. אם נפקיד בבנק 50 ש"ח בחודש במסלול זה, נקבל כעבור 18 שנה סכום של 16,002.74 ש"ח, ובניכוי מס של 15% מהרווח הנומינאלי (15% מ-5,202 = 4422) 15,222 ש"ח נטו ממס.

אבל צריך לקחת בחשבון שברגע שהפיקדון לא צמוד למדד, אז לטווח ארוך של 18 שנה זה כמעט ולא שווה אפילו שיש ריבית של 4% שנתי שזה יפה. עדיין יש עדיפות בקופת גמל שההשקעות שלה סולידיות עם הצמדה למדד ועם אפשרות מעבר בין הקופות, ואם יש קופת גמל שמראה ביצועים טובים יותר שווה לעבור אליה.

השקעות: כידוע שוק ההון (כלומר השקעה בקופת גמל במסלול הלכתי) מרויח בדרך כלל יותר מהבנקים, אבל כמובן שאין שום התחייבות, ובעצם יש כאן סיכון מול סיכוי.

רמת סיכון? לפי פסגות והראל, "סיכון מועט" פירושו חשיפה למניות בשיעור מרבי של 10% בלבד, כשהחשיפה לנכסים כמו אג"ח קונצרני, אג"ח ממשלתי, פקדונות והלוואות תנוע בין 75% ל-120% מכלל נכסי הקופה.

"סיכון מוגבר" פירושו חשיפה למניות בשיעור של 75% עד 120% מכלל נכסי הקופה. "סיכון בינוני" פירושו שנכסי "הקופה" יושקעו על פי שיקול דעתה של ועדת ההשקעות – אפשר לנחש שהחשיפה למניות כאן תהיה בסביבות 50% לכל היותר.

14. לסיום

יש לחקור; כאשר הילד יגדל ויגיע לגיל 18, מצד דיני התורה, מי בעלים על הכסף האב או הבן. דהרי הבן סמוך על שולחן אביו ומצד זה הכסף צריך שילך לאב. מאידך יתכן שזה כמו על מנת שאין לאביו רשות בו (עיין תוס' קידושין כג: ד"ה ור"א) וצריך שילך לבן. ועוד שעיקר הזכיה הוא כשיגדל בגיל 18 או 21, ואז אינו ברשות אביו.

סיכום הגיליון:

15. דינים העולים

בתכנית 'חסכון לכל ילד' מטעם ה'ביטוח לאומי' ישנם חששות רבות, ולכן לרוב הדעות חובה להצטרף למסלול כשר. יש סוברים שאינו בגדר חובה אלא למיגדר מילתא. ויש מתירים לגמרי, שאין צורך כלל לבחור במסלול כשר, ובתנאי שמודיע מראש לחברה שאינו מעונין להשתתף או להרוויח מהעסקים אסורים. לכל הדעות כדי למנוע חילול ד', וכדי להרבות כבוד שמים, צריך לבחור במסלולים הכשרים.

המשקיע בבנק; רשאי לסמוך לכתחילה בכל הבנקים המוצעים ברשימה של הביטוח הלאומי על ההיתר עיסקא המהודר שיש בידם. החפץ להחמיר שלא לסמוך בכלל על היתר עיסקא זה, אין לו פתרון באפיק הבנקאי.

המשקיע בקופות גמל; צריך לבחור במסלול כשר, לפי הפירוט הבא.

ברוב הקופות; אינטרגמל, אלטשולר שחם, אקסלנס נשואה, הלמן אלדובי, הראל, מגדל מקפת, מיטב דש, מנורה, פסגות. (9 מתוך 12 חברות) יש מסלולים כשרים בהשגחת בד"ץ 'העדה החרדית'. (למעט 3 קופות - אינפיניטי, אנליסט, קל גמל).

החפץ להחמיר, ולא להשקיע באגרות חוב מסחריות (לא ממשלתיות), או תעודות סל, ישקיע ב-3 החברות המציעים מסלולי ההלכה במתווה 'גלאט הון' - 'מיטב דש' "פסגות" "הראל" (מפ"ה).

לחברות "פסגות" ו"הראל" יש פיקוח מטעם 'העדה החרדית' ו'גלאט הון'. לחברת "מיטב דש" יש פיקוח מטעם כל ההכשרים; 'העדה החרדית', 'גלאט הון', 'הרב דביר', 'בד"ץ בית יוסף'.

מי שאינו מקבל כספים כלל מה'ביטוח לאומי' אינו צריך לעשות כלום, ויש מקום להחמיר ולהודיע להם שישקיעו את כספי החיסכון רק באפיקים כשרים.

ב-50 ₪ הנוספים עדיף לא להזדקק להיתרים, אלא להפקיד בגמ"ח שזה ההשקעה הכי משתלמת, שאוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא; גיליון מספר 93 יום ג' פרשת ויגש ג' טבת תשע"ז.

דין מוחזק וקים לי בדיני ממונות – מסכת בבא בתרא דף לב:

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח – רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

ניתן לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות'

ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

לקבלת הגיליון בדוא"ל 5047867@gmail.com